

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

РОЗГЛЯНУТО

Радою науково-методичного центру управління
освіти
Хмельницької міської ради
Протокол № _____ від _____
Завідувач НМЦ _____
_____

СХВАЛЕНО

Вченою радою Хмельницького
обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти
Протокол № _____ від _____ р.
ректор
ХОІППО _____ В.Очеретянко

**Критичне мислення на уроках української мови і читання
учнів початкових класів**

Методичний посібник

Укладач: Городнюк Оксана Дмитрівна,
вчитель початкових класів навчально-
виховного комплексу №10
м.Хмельницького

м. Хмельницький
2021 р

Схвалено до друку рішенням науково-методичної ради
науково-методичного центру управління освіти Хмельницької міської ради

Методичний посібник
Критичне мислення на уроках української мови і літературного читання

Рецензенти:

Скочеляс Є.І.– заступник директора з навчально-виховної роботи Хмельницького навчально-виховного комплексу №10.

Синиця Л.О.– голова методоб'єднання вчителів початкових класів Хмельницького навчально-виховного комплексу №10, вчитель початкових класів.

Городнюк О.Д. Критичне мислення на уроках української мови і літературного читання [Методичний посібник] /О.Д.Городнюк – Хмельницький: Хмельницький навчально-виховний комплекс №10, 2016. – 26 с.

Методичний посібник створений на основі діючої програми для учнів 1-4 класів. У посібнику розглядається актуальність проблеми формування компетентності учнів шляхом розвитку критичного мислення учнів як складової успішного навчання. У посібнику висвітлені конкретні методи і прийоми розвитку критичного мислення. Пропонується добірка завдань для розвитку пам'яті, уваги, уяви, образного мислення, мовленнєвої культури.

Посібник рекомендовано вчителям початкових класів для використання на уроках в 1-4 класах, вихователям груп продовженого дня, батькам.

©Городнюк О.Д., текст, 2021

Зміст

I .Вступ	4
II. Використання елементів технологій розвитку критичного мислення в початковій школі.....	4
2.1 <i>Характеристика критичного мислення</i>	5
2.2 <i>Прийоми створення «ситуації успіху»</i>	7
2.3 <i>Створення середовища для навчання</i>	8
III. Структура уроку критичного мислення.....	11
IV. Методи та прийоми роботи з технології «Критичне мислення».	12
4.1 <i>Методи та прийоми роботи розвитку критичного мислення на уроках української мови та літературного читання</i>	12
4.2 <i>Вправи для розвитку когнітивних умінь учнів</i>	19
V. Форми роботи технології розвитку критичного мислення.....	22
5.1 <i>Принцип диференціації та індивідуалізації навчання</i>	22
5.2 <i>Групова робота -найрезультативніший шлях оволодіння знаннями</i>	23
VI. Значення та умови формування розвитку критичного мислення.....	24
VII. Висновки.....	27
Список використаних джерел та сайтів.....	28

«Особливістю живого розуму є те, що йому потрібно небагато побачити й почути для того, щоб потім довго роздумувати й багато зрозуміти.»
Дж. Бруно

I. Вступ

Вступ

Формування вміння учнів «орієнтуватися» в сучасному інформаційному просторі, оцінювати рівень достовірності одержаної інформації й висловлювати свої власні незалежні судження стає важливим завданням сучасної освіти. Сучасна освіта покликана не надавати учням великий обсяг інформації, а розвивати у них критичне мислення.

Отже, одним із важливих завдань учителя початкової школи є формування критичного мислення молодших школярів.

Розглядаючи критичне мислення як систему когнітивних стратегій та комунікативних якостей, що дають можливість ефективно взаємодіяти з інформаційною реальністю, можна визначити **найбільш істотні вміння критично мислячої людини**. Це вміння:

- критично оцінювати надійність джерел інформації;
- виділяти необхідну інформацію та обробляти її;
- аналізувати й оцінювати власні та чужі висловлювання, припущення, висновки, аргументи, гіпотези, переконання;
- ставити запитання з метою одержання точнішої інформації або її перевірки;
- розглядати проблеми з різних точок зору і порівнювати різні позиції та підходи;
- висловлювати власну позицію, влучно обирати мовні засоби;
- приймати рішення.

Розглянемо більш детально структуру уроку за технологією «Читання та письмо для розвитку критичного мислення». Щоб залучити учнів до пізнання нового на основі вже відомого, найбільш прийнятною є така структура уроку: «актуалізація — усвідомлення змісту — рефлексія».

Плануючи урок, учитель ставить перед собою питання: яких результатів я маю досягти на уроці? Наскільки потрібним є однозначне й остаточне розв'язання проблеми, яка вивчається на уроці? Як цей урок пов'язаний із попереднім та наступним уроками? Що повинні знати, вміти, розуміти учні після уроку?

Розвиток критичного мислення — це дуже важливий аспект не лише у навчанні, а і в повсякденному житті, де герої є реальними, а їхні вчинки — це дії твої і твоїх дітей. Навчити дітей мислити критично — означає правильно поставити запитання, направити увагу в правильне русло, вчити робити висновки та знаходити рішення. Для того, щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідне розумне керівництво з боку вчителя.

II. Використання елементів технологій розвитку критичного мислення в

початковій школі.

Критичне мислення – це процес, під час якого людина може охарактеризувати явище або предмет, знайти вихід з будь-якої ситуації.

Критичне мислення – це вміння активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різносторонньо аналізувати інформацію, мати особисту, незалежну думку та вміти коректно її відстоювати, уміти застосовувати здобуті знання на практиці.

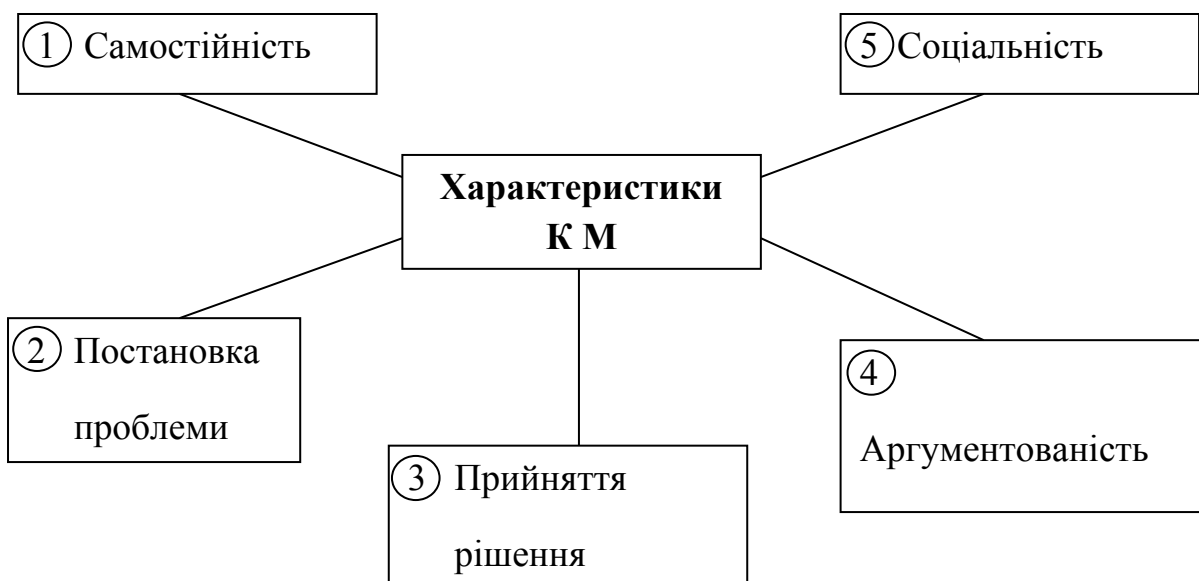
Критичне мислення – це процес, який найчастіше починається з постановки проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації, закінчується прийняттям рішення щодо розв'язання поставленої проблеми.

Критичне мислення — мислення самостійне. Учні повинні мати достатньо свободи, щоб мислити і самостійно вирішувати найскладніші питання. Мислити критично можна в будь-якому віці. Навіть у першокласників накопичено для цього достатньо життєвого досвіду та знань. Навіть малюки здатні думати критично і самостійно. Саме завдяки критичному мисленню традиційний процес пізнання знаходить індивідуальність і стає свідомим, безперервним та продуктивним.

Всі ці визначення критичного мислення можна втілювати у різних видах учбової діяльності, але найкращим із них є письмова робота. Тому що на письмі процес мислення стає видним і, отже доступним для вчителя. Письмо — найефективніший засіб навчання критичному мисленню.

Технологія формування та розвитку критичного мислення – система діяльності, що базується на дослідженні проблем та ситуацій на основі самостійного вибору, оцінки та визначення міри корисності інформації для особистих потреб і цілей.

2.1 Характеристика критичного мислення.

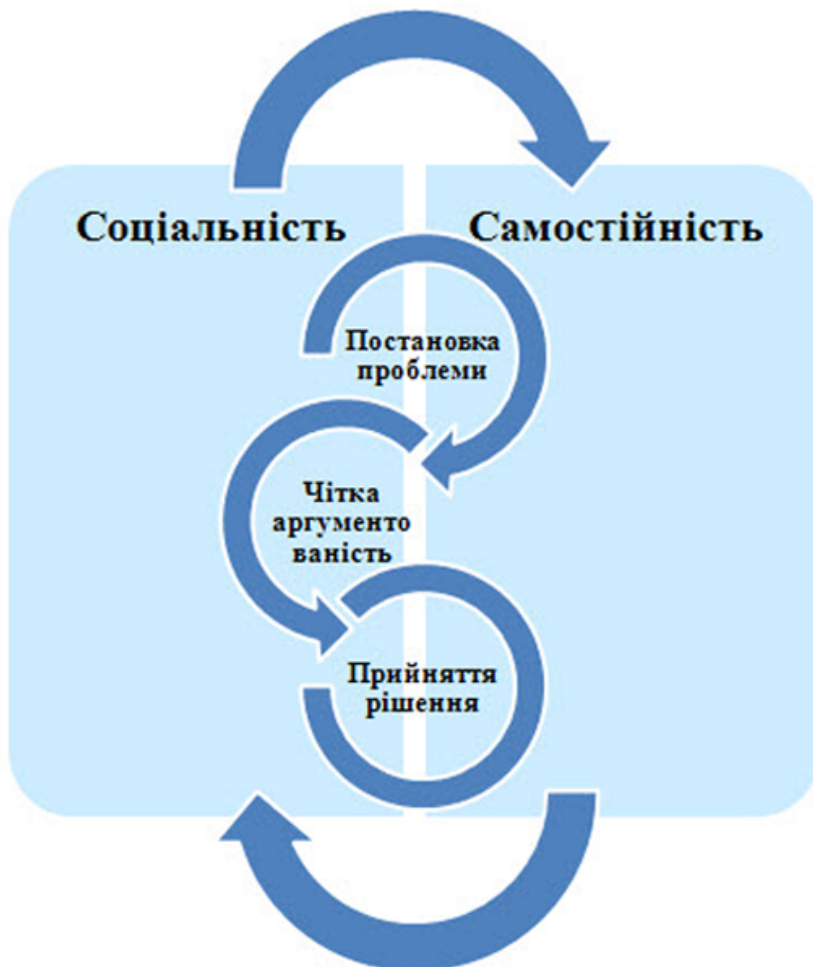
1. Самостійність. Ніхто не може мислити за людину, висловлювати її думки, переконання, ідеї тощо. Мислення стає критичним тільки якщо носить індивідуальний характер.

2. Постановка проблеми. Критичне мислення досить часто починається з постановки проблеми, бо її розв'язання стимулює людину мислити критично. Початок розв'язання проблеми – це збирання інформації за нею, бо роздумувати «на порожньому місці» фактично неможливо.

3. Прийняття рішення. Закінчення процесу критичного мислення – це прийняття рішення, яке дозволить оптимально розв'язувати поставлену проблему.

4. Чітка аргументованість. Людина, яка мислить критично, повинна усвідомлювати, що часто одна і та ж проблема може мати декілька розв'язань, тому вона повинна підкріпити прийняте нею рішення вагомими, переконливими, власними аргументами, які б доводили, що її рішення є найкращим, оптимальним.

5. Соціальність. Людина живе в соціумі. Тому доводити свою позицію людина повинна в спілкуванні. У результаті спілкування, диспуту, дискусії людина поглиблює свою позицію або може щось змінити в ній.

Проект ЧПКМ ставить специфічні **цілі для учнів:**

- критично мислити;
- нести відповідальність за власне навчання;
- співпрацювати з іншими;
- учитись протягом усього свого життя.

Виокремлюються й специфічні **цілі для вчителів:**

- створити у класах атмосферу для відповідальної та відкритої взаємодії;
- брати за основу такі методи навчання, які би сприяли розвитку критичного мислення та самостійного навчання учнів як у рамках навчальної програми, так і в позашкільній діяльності;
- стати вдумливим професіоналом.

2.2 Прийоми створення «ситуації успіху»:

«Роби як ми, роби краще нас» — ось девіз уроків з використанням технології критичного мислення. Створення ситуації успіху, віра в дитину та вираховування її індивідуального стилю діяльності найбільш продуктивно впливає на мотивацію навчальної діяльності учнів, які згодом діють за сценарієм «переможця». А саме: **«Я сьогодні кращий, ніж учора!»** Тільки таким чином можна забезпечити умови для повноцінного розвитку особистості, формування в неї творчого критичного мислення.

1. **«Радість класу»** — емоційний відгук навколишніх на успіх учня класу, констатація будь-якого, навіть незначного позитивного результату діяльності, навіювання у дитини віри в себе.
2. **«Лінія горизонту»** — перший успіх дитини одразу підхоплюється вчителем, пропонується повторити завдання на більш складному рівні, наче «відсуваючи» лінію горизонту.
3. **«Авансування»** — вчитель в індивідуальній роботі виконує з учнем завдання, пояснюючи йому складні місця, а потім у класі дає подібне завдання, що самостійно виконується учнем, і він відчуває успіх.

О. Савченко серед усіх мотивів навчальної діяльності центральним і найсильнішим називає пізнавальний інтерес, що виникає і зміцнюється лише в ситуації пошуку нових знань, інтелектуального напруження та самостійної діяльності.

Зробити процес засвоєння більш ефективним — задача складна, яка потребує великого натхнення й сил учителя. А саме **розвиток критичного мислення — один із напрямків** розв'язування цієї задачі, це основа активного мислення, життєвої позиції.

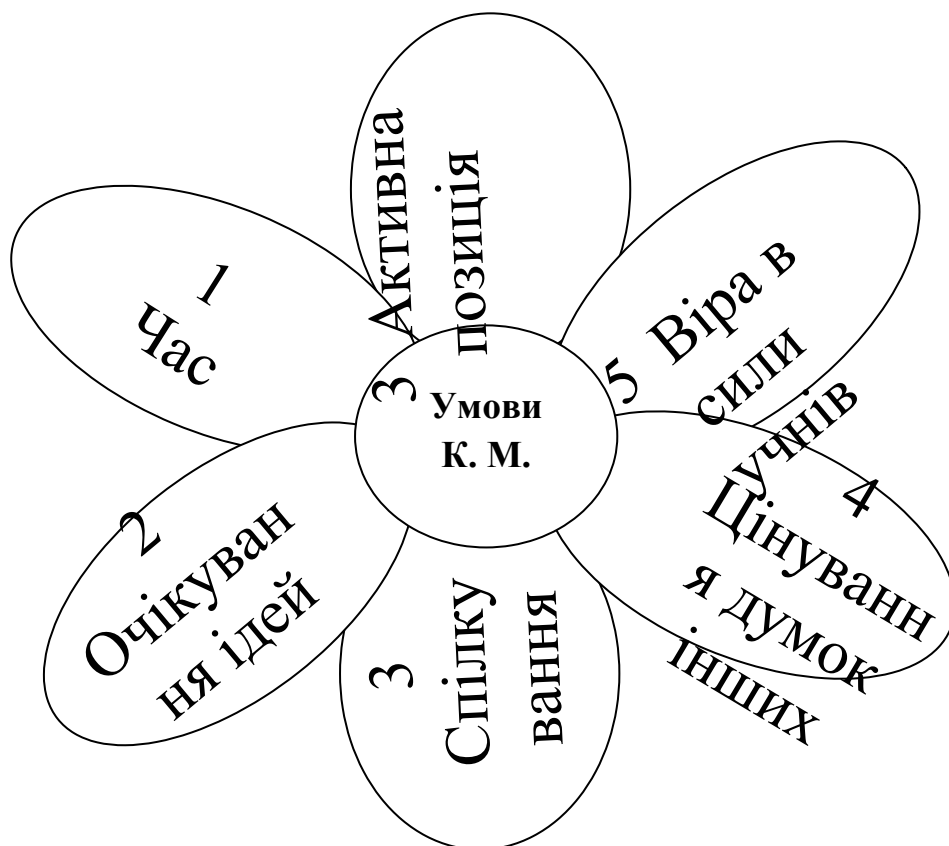
Освітня технологія розвитку критичного мислення в процесі навчання дитини — це сукупність різноманітних педагогічних прийомів,

які спонукають учнів до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань.

Ця технологія допомагає готувати дітей нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших. При запровадженні цієї технології знання засвоюються набагато краще, адже інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошук її вирішення.

2.3 Створення середовища для навчання.

Існує низка умов, які вчителю необхідно враховувати, щоб стимулювати критичне мислення:

1. Час. Виділити час та забезпечити можливості для застосування критичного мислення.
2. Очікування ідей. Усвідомлювати, що очікується, висловлювати думки та ідеї у будь-якій формі.
3. Спілкування. Дозволити учням вільно розмірковувати, обмінюватись думками.

4. Цінування думок інших. Вміти слухати, щоб мати можливість сформулювати власну думку.

5. Віра в сили учнів. Підтримувати віру кожного учня в його здатність породжувати критичні судження; цінувати критичні міркування учнів.

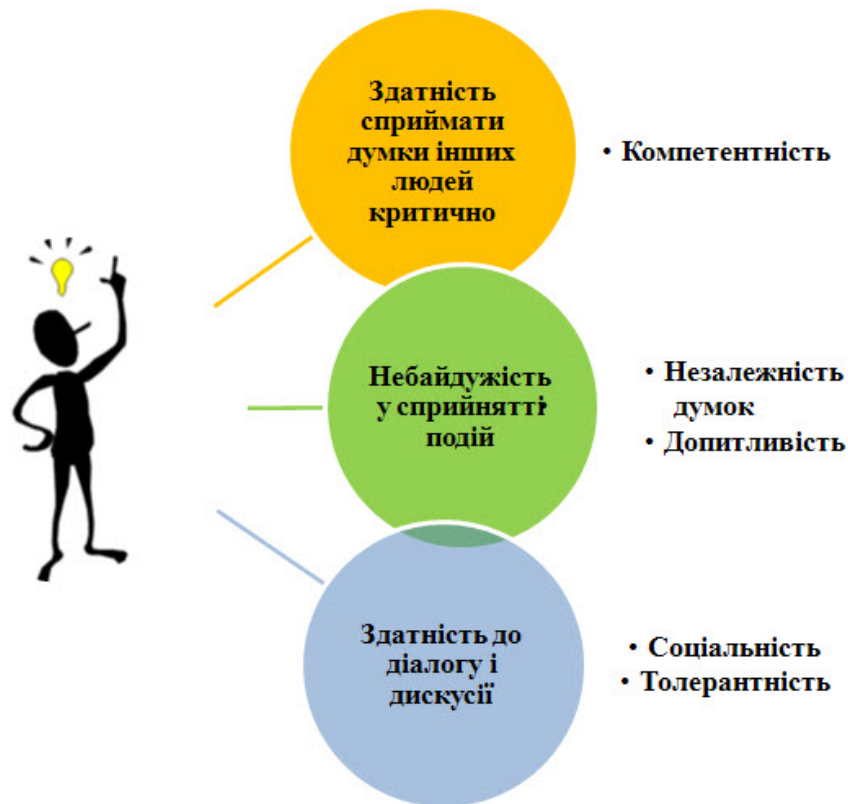
6. Активна позиція. Сприяти активному залученню учнів до процесу навчання.

Методична система ЧПКМ дає вчителю можливість:

- Активізувати мислення.
- Формувати цілі навчання.
- Залучити учнів до плідного обговорення.
- Мотивувати навчання учнів.
- Активно залучити учнів до навчального процесу.
- Стимулювати зміни.
- Стимулювати міркування про здійснену роботу.
- Розкрити різні точки зору.
- Допомогати учням ставити власні запитання.
- Заохочувати самовираження.
- Забезпечити обробку інформації.
- Заохочувати прояви критичного мислення.

Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня, з уроку в урок, з року в рік. Не можна виділити чіткий алгоритм дій учителя з формування критичного мислення в учнів. Але можна виділити певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати учнів до критичного мислення.

Ознаки людини, яка мислить критично.

Критичне мислення - це здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати, самостійно знайти, обробити і проаналізувати інформацію; логічно побудувати свої думки, навести переконливу аргументацію; здатність мислити мобільно, обирати єдино вірне розв'язання проблеми; бути відкритим до сприйняття думок інших і одночасно принциповим у відстоюванні своєї позиції.

Уміння критично мислити потрібне людині, щоб:

- усвідомлено сприймати навколишню дійсність;
- навчитися відрізняти добро від зла;
- уміти сумніватися;
- не створити собі кумира;
- не стати об'єктом маніпуляцій і сліпим знаряддям у чийсь руках;
- не бути втягнутим у сумнівні групи (компанії, організації, структури, об'єднання, секти тощо), що загрожують втратою репутації, самоповаги, добробуту, сім'ї, свободи й навіть життя;
- перебуваючи в полоні кохання, зробити, проте, свідомий вибір партнера;
- не стати жертвою шахраїв від політики, релігії чи криміналітету;
- віруючи в Бога, не бути сліпим фанатиком;

Умови для стимулювання до критичного мислення

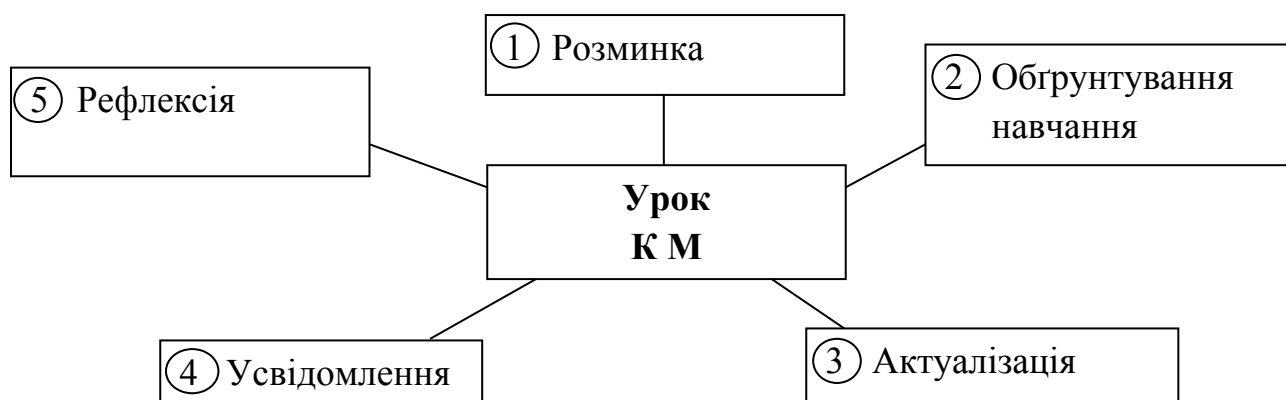
Функції трьох фаз технології розвитку критичного мислення

Виклик	Осмислення змісту	Рефлексія
<p>Мотиваційна Мотивація учнів до навчальної діяльності, спонування до активної роботи на уроці і вдома з новою інформацією, виклик стійкої зацікавленості до теми</p> <p>Інформаційна Актуалізація і узагальнення знань, які має учень з даної теми або проблеми</p> <p>Комунікативна Безконфліктний обмін думками</p>	<p>Інформаційна Отримання нової інформації з теми, осмислення її</p> <p>Систематизаційна Класифікація отриманої інформації за категоріями знань, співвідношення її з наявними знаннями учнів</p>	<p>Комунікаційна Обмін думками про нову інформацію</p> <p>Інформаційна Придбання нових знань, нової інформації учнями</p> <p>Мотиваційна Спонування до подальшого розширення інформаційного поля</p> <p>Оціночна Співвідношення нової інформації і існуючих знань, формування особистої позиції, особистого відношення до матеріалу, оцінка процесу</p>

III. Структура уроку критичного мислення

Основні етапи уроку критичного мислення.

Урок критичного мислення має певну структуру та складається з 5 основних етапів.

Основні етапи уроку критичного мислення:

1. **Розминка** (створення сприятливого психологічного клімату на уроці).
2. **Обґрунтування навчання** (постановка мети уроку, розвиток внутрішньої мотивації до вивчення теми та предмета в цілому).
3. **Актуалізація** (зацікавленість, спрямованість на навчання, відтворення знань, потрібних для наступних етапів уроку).
4. **Усвідомлення змісту** (знайомство з новою інформацією, аналіз інформації, особисте розуміння).
5. **Рефлексія** (критичний момент уроку).
  - учні переробляють нові знання на власні;
  - запам'ятовують матеріал, так як розуміють його;
  - активно обмінюються думками;
  - удосконалюють і поповнюють словниковий запас;
  - складається різноманітність міркувань;
  - вибір правильного варіанту.

IV.Методи та прийоми роботи з технології «Критичне мислення».

Критичне мислення формується та розвивається під час опрацювання інформації, розв'язання задач, проблем, оцінки ситуації, вибору раціональних способів діяльності. Тому такі уроки, де це постійно відбувається, створюють плідні умови для формування та розвитку критичного мислення. Якщо ж планувати етапи уроку з використанням на них відповідних специфічних форм та методів технології формування та розвитку критичного мислення, то результат буде ще більш високим. Пропоную опис таких методів, прикладів їх використання, а також класифікацію за можливістю їх застосування на відповідних етапах уроку критичного мислення.

4.1 Методи та прийоми роботи розвитку критичного мислення на уроках української мови та літературного читання.

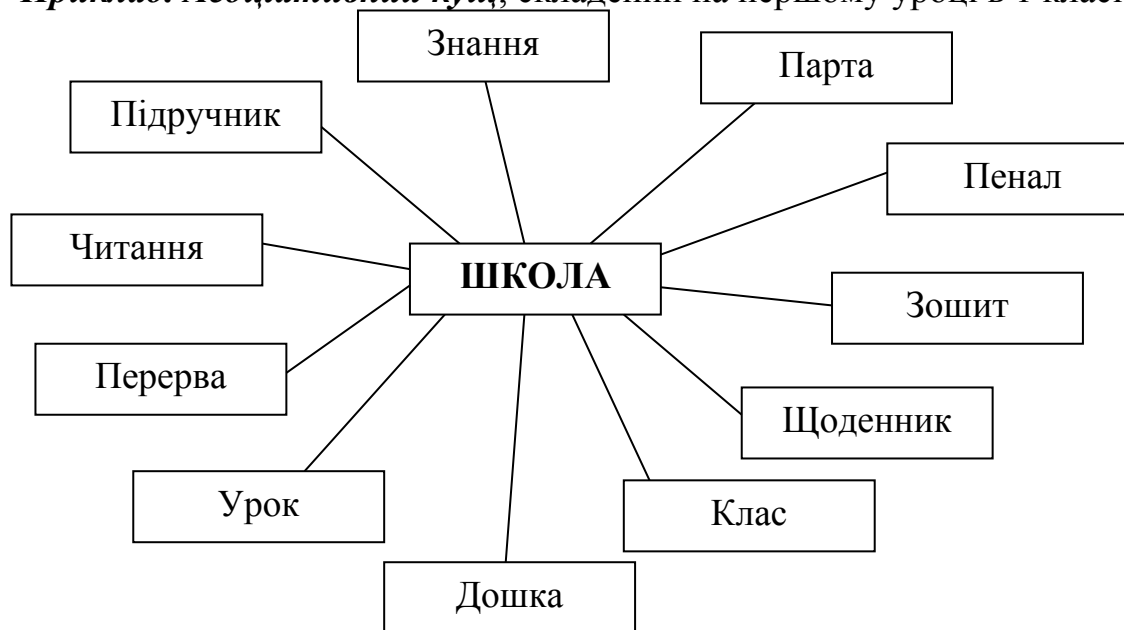
1. Стратегія «Асоціативний куш»

(Етапи актуалізації і рефлексії)

Правила складання асоціативного куща:

- Записати на дошці в центрі ключове слово чи фразу;
- Записати будь-які слова чи фрази, які спадають на думку;
- Ставити знаки питання біля частин куща, в яких є невпевненість;
- Записувати всі ідеї, які з'являються чи скільки дозволяє час.

Приклад. Асоціативний куц, складений на першому уроці в 1 класі:

2. Стратегія «Сенкан» (п'ятиряддя).

(Етап рефлексії).

Сенкан – це білий вірш, в якому синтезована інформація в стислому вислові з 5 рядків.

Алгоритм складання сенкану:

- 1) Тема (іменник)
- 2) Опис (прикметник)
- 3) Дія (дієслово)
- 4) Ставлення (фраза), почуття з приводу обговорюваного.
- 5) Перефразування сутності (синонім, узагальнення, підсумок).

Складання сенкану на уроці ЯПС на тему «Україна - рідний край»

Україна
Єдина, переможна, рідна
Розвивається, зростає, квітне
Я люблю свою країну
Батьківщина

Гори
Високі, мальовничі, українські
Стоять, вкрилися, видніються
Краса величних Карпат
Україна

3. Стратегія «Кубування»

(Цей метод навчання полегшує розгляд різних сторін теми).

Ця стратегія, де використовується куб, на гранях якого даються вказівки для учнів. Учитель пропонує в процесі роботи викласти власні думки з пропонованої теми.

Лексичне значення слова

	До істоків слова	
Речення, тексти, фразеологізми, прислів'я, приказки	Сполучення слів	Спільнокореневі слова
	Синоніми, антоніми, омоніми	

Цей метод допомагає дитині визначити, яка інформація йому знайома, і що він узнав нового. Це найголовніше, бо учень може сказати собі: «Це я знаю, але хочу узнати більше».

Приклад «Кубування»

(Робота в групах).

1) Лексичне значення слова.

Ведмідь – дика кошлата тварина, що живе у лісі, зимує у барлозі, любить мед.

2) До істоків слова

Ведмідь – означає «поїдавший мед», медоїд.

3) Спільнокореневі слова.

Ведмідь, ведмежа, ведмедик, ведмежатник, ведмежий.

4) Сполучення слів:

Великий, крупний, клишоногий, вайлуватий, старий, голодний, чорний, бурий, гімалайський, білий.

- Побачити, зустріти, вислідити (ведмедя).

- Реве, ричить, смокче (лапу), спить.

5) Синоніми

Ведмідь клишоногий, топтигін, ведмежа.

6) Фразеологізм:

- Ведмідь на вухо наступив (немає музичного слуху).

- Ведмежа послуга.

- Дивитися ведмедем.

Прислів'я: - Два ведмеді в одному барлозі на живуть;

- Для ведмедя зима – одна ніч.

Загадка: Клишоногий, вайлуватий,

Смокче у барлозу лапу,

Вміє голосно ревіть,

Називається ... (ведмідь).

4. Стратегія «Есе»

(Етап рефлексії, актуалізації)

Есе як метод формування критичного мислення полягає у написанні тексту в довільному стилі.

Алгоритм «Есе»:

- Збирання інформації за проблемою.

- Аналіз інформації.

- Виявлення власної точки зору.
- Викладання власної точки зору.

Есе може бути абсолютно вільним чи аргументованим (від 5 до 20 хвилин).

5. Стратегія «Дискусія»

Досить актуальним на сьогодні методом формування критичного мислення є різні види дискусій, дебатів.

Дискусії і дебати дозволяють ефективно розв'язувати проблеми через самовираження, вчитися аналізувати ситуацію, добирати аргументи для розв'язання проблеми, розвивати комунікативні навички.

Хід дискусії:

1. Оголошується проблемне питання дискусії.
2. У групі одна пара обирає позицію «ЗА», інша – «ПРОТИ».
3. Кожна пара обговорює свою позицію, добирає аргументи на її підтримку.
4. Через деякий час утворюються нові пари, які складаються з учасників, що займали одну і ту ж саму позицію, але з інших груп.
5. Учасники в нових парах порівнюють свої аргументи, додають за необхідності нові.
6. Учасники повертаються до своїх початкових пар, маючи «удосконалений список» аргументів.
7. Проводиться дискусія у своїй групі серед двох пар.
8. Кожний учасник дискусії викладає власну позицію, скориговану під час дискусії, у вигляді есе.

6. Стратегія «Кероване читання з передбаченням»

Алгоритм

- Після ознайомлення з назвою тексту та його автором перед читанням ставлю дітям питання, які дозволяють зробити припущення, про що саме буде текст (робота в парах чи групах).
- Текст розподіляється на частини, і далі читати його учні будуть частинами. Зупинки треба робити на найбільш цікавих місцях, створити інтригуючу ситуацію очікування.
- Після читання кожної частини учням ставляться запитання. Пропонується зробити передбачення стосовно того, що буде далі. А після читання наступної частини це передбачення аналізується.

7. Стратегія «Метод прес»

(На будь якому етапі уроку)

Етапи методу прес:

- Висловлюю свою думку: «Я вважаю...»
- Пояснюю причину такої точки зору: «Тому що...»
- Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «... Наприклад...»
- Узагальнюємо, формуємо висновки: «Отже...», «Таким чином...»

8. Стратегія «Порушена послідовність»

(робота в групах)

- Учням пропонується кілька речень з тексту, записаних у порушеній послідовності.
- Учні об'єднують у групи. Кожна група повинна запропонувати свою послідовність поданих речень. Результат фіксується у зошитах.
- Читання тексту і перевірка результатів.
- Обговорення.

9. Стратегія «Взаємні запитання»

- Текст або матеріал для вивчення поділити на логічно завершені частини.
- Учні вголос читають за цілими частинами, ставлять самі запитання:
  - Одне одному в групі;
  - Одне одному в парах;
  - Одна пара (група) інший.

10. Стратегія «Джигсоу-1» (Мозаїка)

- Учні класу об'єднуються у постійні групи (кількість учнів – це кілька частин у тексті). Кожен учень має певний номер.
- Текст поділяється учителем на логічно завершені частини.
- Кожна частина вивчається певною експертною групою, яка формується за однаковими номерами, за кольоровими картками.
- Робота експертних груп. Учні вивчають свою частину, готуються донести її зміст до своїх товаришів у постійній групі.

Отже, кожна дитина вивчає свою частину тексту, але за допомогою товаришів (експертів з іншої частини) повинна сприйняти весь текст в цілому.

- Повернення експертів до постійної групи і взаємонавчання.
- Перевірка засвоєння змісту і цілому всіма учнями.

11. Стратегія «Доповідач-респондент»

- Прочитати текст, запам'ятати його.
- Два учні виходять до дошки.
- Один переказує зміст прочитаного. Другий уважно слухає. Потім все, що було пропущено, показує за допомогою рухів, жестів, міміки.
- Перший учень намагається доповнити розповідь тим, про що ще не було сказано.

12. Прийом «Позначки»

(інтерактивна система нотаток для ефективного читання та мислення)

Читаючи текст підручника потрібно робити позначки на полях. Позначки мають бути такими:

- ставте «✓» на полях, якщо прочитане підтверджує те, що ви вже знаєте;
- ставте «-» (мінус), якщо прочитане відрізняється від того, що ви вже знаєте, чи думаєте, що суперечить вашим уявленням;
- ставте «+» (плюс) на полях, якщо прочитане несе для вас нову інформацію;
- ставте «?» (знак питання) на полях, якщо ви натрапляєте на інформацію, яка вас бентежить, чи якщо хочете знати про щось більше.

Доцільно запропонувати учням скласти власну таблицю позначок для впорядкування інформації:

« ✓ » « - » « + » « ? »

Таку таблицю учні із великим задоволенням заповнюють під час ознайомлення з інформаційними довідниковими текстами предмета ЯПС

13. Прийом « Так – Ні»

Під час вивчення теми «Охорона природи України» учні за 5 хвилин заповнюють таблицю. Чи потрібно створювати природоохоронні території?

Так	Ні
1. Охорона парків, заповідників.	1. Втручання людини в природу
2. Відновлення лісів.	2. Вирубання лісів.

14. «Знаю-хочу знати-взнав».

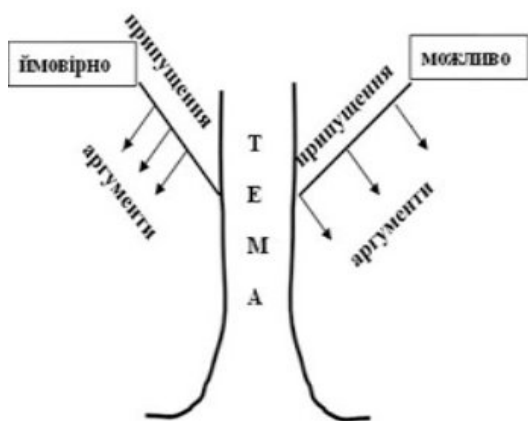
Учням задаються питання для самостійного осмислення за обраною темою.

Наприклад, при вивченні письменника: Що ви знаєте про цього письменника? Які твори він написав? Які особливості його творів? Що ви взнали нового з його творів/з його біографії? Що вам би хотілося ще взнати з цієї теми? Відповіді записуються кожним учнем в колонки «Знаю» і «Хочу знати» у таблицю:

Знаю	Хочу	Взнав

Остання колонка може заповнюватися вже після наступного етапу – осмислення. Або можна одразу влаштувати обговорення в парах/трійках/командах. Потім учні заповнюють останню колонку таблиці. Після чого йде спільне обговорення того, чи співпали колонки 2 і 3. Колонка «Хочу знати» дає поштовх до подальшого пошуку нової інформації самостійно – до наступного заняття.

15 . Дерево припущень.

Підходить для тем, що містять елемент прогнозування, або обговорень щодо розвитку якогось явища у майбутньому. Учні озвучують свої ідеї та спільно створюють «дерево

передбачень», де стовбур – задана тема, гілки – передбачення (я думаю, що ...; ймовірно, що буде так...), а листя – аргументи на користь тверджень.

16. Fishbone (Рибна кістка).

Свою назву цей інструмент дістав через те, що його візуальне вираження нагадує рибну кістку. Він дозволяє учням «розбити» загальну проблемну тему на низку причин та аргументів. Застосування цього прийому допоможе учням зрозуміти важливість аргументації, а також те, що кожна проблема – багатогранна, може мати кілька причин, що впливають одна на одну. «Рибна кістка» є дуже дієвим інструментом у застосуванні до соціальних тем, на зразок «шкідливі звички», «підліткова злочинність», «погана екологія в місті» тощо.

Порядок роботи:

- Після спільного обговорення проблемної теми під модерациєю вчителя учні записують її чітко формулювання в полі «Проблема».
- Після аналізу інформації за темою (з текстових матеріалів, фільмів тощо) учні виділяють причини та аргументи, що їх підтверджують. Часто причин знаходиться більше, ніж аргументів. У такому випадку варто пояснити дітям, що це – нормально, адже бувають ситуації, коли причини ще не мають логічного пояснення і залишаються у якості припущень.
- Шляхом аналізу «причин-аргументів» діти формулюють висновок, який записується в останній частині малюнку.

Схема методів ЧПКМ у межах програми

Розминка	Обґрунтування	Актуалізація	Усвідомлення змісту	Рефлексія
Метод ПРЕС Рюкзак Розминка Сенкан Асоціативний куш Есе Ключові слова	Метод ПРЕС Есе	Обери позицію Метод ПРЕС Сюрприз Розумний куб Сенкан Асоціативний куш Есе Ключові слова Читання в парах, групах Мозкова атака Огляд за категоріями Дискусія в групах Групування Питання – відповідь Мислення (в парах) – обговорення Порушення послідовності Вільне письмо Аналіз семантичних особливостей Передбачення Дискусійна сітка	Різнокольорові капелюшки Дискусія Критичне читання тексту в парах Система позначок «Поміч» Багатомірне опитування Джигсоу Взаємонавчання Реакція читача Передбачення за ключовими виразами Кероване читання Групування Порушена послідовність Понятійна таблиця Написання звіту за різними джерелами	Обери позицію Метод ПРЕС Самооцінка Сюрприз Рюкзак Різнокольорові капелюшки Розумний куб Сенкан Асоціативний куш Есе Ключові слова Дискусія у парах, групах («кутки») Огляд за категоріями Групування Запитання – відповідь Речення з відкритим кінцем Вільне письмо Дискусійна сітка Діаграма Венна Шкала цінностей

4.2 Вправи для розвитку когнітивних умінь учнів(мислення, пам'ять, увагу, уяву, комунікативні вміння, пильності зору).

«Павутинка»

Класовод називає слово. Учні добирають інші слова, які за змістом поєднуються із запропонованим. Наприклад: школа — клас — парта — учні і т. д. Інший вид вправи. Вчитель називає перший склад, а діти добирають слова, що починаються цим складом. Перемагає той, хто створив найбільшу павутинку.

«Стовпчик»

Викликана дитина повинна досить швидко прочитати записані в стовпчик слова. Швидко перебудувати мовний апарат на «слові-пеньку» і знову повернутися до попереднього слова. Все це треба зробити швидко й чітко, якщо дитина помилилася, чи запнулася, пропонуємо ще потренуватися.

«Передбач наступне слово»

Спочатку пропоную школярам для читання слова з пропущеними буквами, потім речення з пропущеними словами. Коли діти вже добре справляються з цими завданнями, вводжу вправи.

«Знайди мої слова»

Учні пишуть по кілька слів. Пропускаючи голосні. Потім обмінюються листочками і відновлюють задумані слова. Перевірка взаємна.

«Диктор»

Вже сама назва вправи підказує, що ця вправа є копіюванням роботи диктора на телебаченні. Не обов'язково робити макет телевізора, достатньо запропонувати учневі сісти за вчительський стіл і читати текст для класу. Але він повинен якнайчастіше відривати очі від тексту, щоб дивитися на глядачів. Отже під час виконання цієї вправи розвивається периферичний зір, оперативна пам'ять, антипація, а також покращується техніка читання. Доцільно цю вправу використовувати в третьому класі.

«Образ»

Вчитель читає набір іменників, які пов'язані одним або двома образами. Кількість слів не більше десяти. За сигналом вчителя діти записують слова у стовпчик. Перед вправою доцільно попередити учнів, що слова легше запам'ятати, якщо по них уявити образ. Мало відновлених слів — значить не повний образ. Проводиться перевірка питаннями: «Хто записав 5 слів? Хто 6 слів?» і т. д. Потім вчитель знову зачитує слова й учні встановлюють, які з них вони не записали. Наприклад. Дерево, гілка, гніздо, пташеня, кіт, портфель, книга, зошит, ручка.

«Відушкай у слові слова»

Дітям пропонуються одне велике слово. Використовуючи букви з цього слова скласти нові слова. Наприклад: велосипед (село, осел, поле, оси, пил, весело.)

«Хто придумає кінцівочку, той і буде розумничком »

Дітям пропонується продовжити склад так, щоб утворилось нове слово. Го...(ра, лова, дина.), жме...(нька), ве...(сна,рба),мо...(роз, лодець, локо, лоток, ва)

«Вітрячки»

Один учень дивиться, не зводячи з крапки очей, намагаючись побачити букви, що є поруч із крапкою, пошепки читає. Другий дивиться йому знизу в очі, стежить, чи справді вони в стані нерухомості.

«Ромбики».

При читанні учні повинні охоплювати поглядом ціле слово. Один учень читає, інший — слідкує. Потім виконують завдання навпаки. Зразки вправ для учнів 1 класу для розвитку критичного мислення Приклади вправ, щовикористуються у добукарний період

«Правда чи ні»

Хід гри Вчитель зачитує речення. Якщо воно правдиве, учні піднімають зелену картку, якщо хибне - червону. Один з учнів пояснює Незнайкові, яка у реченні помилка.

«Уважні долоньки»

Хід гри Вчитель називає слова - назви істот та неістот, учні мають "упіймати", плескаючи у долоні, ті слова, які відповідають на питання хто?

«Телеграф»

Хід гри Вчитель називає учню слово, який повинен відстукати по парті стільки разів, скільки складів у цьому слові. Усі інші- "контролери" - перевіряють

правильність виконання завдання Пізніше учні можуть грати самостійно в парах, даючи завдання один одному.

«Ланцюжок»

Хід гри Клас ділиться на команди (за рядами). Кожній команді вчитель пропонує перше слово, а далі учні самостійно продовжують складати ланцюжок: миша — шапка — картина і т.д. На кожне правильне слово, яке називає команда, вчитель малює на дошці кільце ланцюжка. Якщо хтось помиляється або довго розмірковує, ланцюжок рветься. Перемагає команда, в якій він розірветься найменшу кількість разів.

«З яких звуків складається слово?»

Хід гри. У слові визначити і назвати послідовність звуків.

«Заміни звук»

Хід гри. У визначеному слові замінити один звук, назвати нове слово.

«Скільки речень?»

Хід гри. Учитель читає текст. Учні, використовуючи сигнальні картки, показують, скільки речень в ньому.

«Скільки слів у реченні?»

Хід гри. Учитель читає почергово речення. Учні, використовуючи сигнальні картки, показують, скільки слів в кожному реченні.

«Злови п'ять слів»

Хід гри. Учитель називає п'ять слів (наприклад, «зошит, ручка, книга, школа, парта»), які учні повинні запам'ятати. Читає речення, в якому обов'язково повинно бути хоча б одно із зазначених слів. Учні, почувши зазначені слова, плескають у долоні, «ловлять їх». Останнім читає речення, в якому немає жодного зазначеного слова.

«Хто більше»

Хід гри. Назвати казкових героїв, предмети, імена, назви казок на визначену букву

«Відгадай казку»

Хід гри. Відгадай казку за опорними словами: лисичка, рибка, вовк, ополонка; Маруся, яблунька, річечка, гуси, піч.

«Продовж прислів'я»

Хід гри. Учні повинні назвати кінцівку прислів'я Книга вчить, як на світі ... . Наука в ліс не веде, а з лісу ... . Треба нахилитись, щоб з криниці води ... .

«Відгадай речення і казку»

Хід гри. Розбери «зашифроване» речення і скажи, з якої воно казки Наприклад: коНіли не батре сятяєсмї з біслашого. і дід І абаб вонз листазось міса бісо. Приклади вправ, що використовуються у букварний період.

«Чарівний ланцюжок»

Хід гри. Прочитай чарівний ланцюжок слів. А в чому їх незвичність, чарівність? Наприклад: Дим — дім — тім — сім; сон — син — сан.

«Міні-кросворд»

Хід гри. Впиши в клітинки кросворда слова — назви дерев. Правильно прочитай кожне, постав наголос. Наприклад: Дуб, осика, сосна, клен, береза, ліщина.

«Слова - «перевертки»

Хід гри. Прочитай незвичні слова - «перевертки». Значення їх не зміниться, коли читатимеш зліва — направо, та справа — наліво. Чи так? Наприклад: Еге, ага, біб. тут, пуп, дід, піп, око, ПИЛИП, АЛЛА, АДА, АЗА, корок, потоп, кабак.

«Загубилися склади»

Хід гри. Знайди склади, що «загубилися», утвори слова, правильно прочитай їх. Наприклад: Де..во, ..рона, ки..ми, соро.., вов.., ..ні, зем.., ...тра, зер.., дош..., світ..фор.

«Овочі»

Хід гри Малюнки із зображенням овочів розміщені по всьому класу. Вчитель дає завдання, а учні підбігають до того малюнка, який відповідає йому. Приклади завдань: Знайдіть овоч, назва починається з голосного звука;...

«Змійка»

Хід гри Клас ділиться на команди (за варіантами). Члени кожної команди по черзі читають по одному складу (слову). Перемагає та команда, яка жодного разу не помилиться.

«М'ячик»

Хід гри Вчитель дає першому учневі м'яч, той називає слово із виучуваним звуком і передає м'яч наступному, який теж називає слово, і т.д.

«Збери слово»

Хід гри Із запропонованих учителем букв учні складають слова та "друкують" їх у зошиті. Перемагає той, хто складе найбільше слів. Виконання завдання слід обмежити в часі. Наприклад, хто збере найбільше слів за три хвилини.

Кожен урок читання складається з таких елементів і завдань:

1. Актуалізація знань

- вправи на дихання;
- артикуляційні вправи;
- вправи на темп читання;
- вправи на тембр читання;
- вправи на висоту голосу;
- вправи на правильність;
- вправи на свідомість;
- вправи на мелодику.

2. Робота з новим текстом на уроці

- ознайомлення;
- багаторазове читання з різними видами завдань;
- ковзне читання;
- вибіркоче читання;
- доведення думки словами з тексту;
- діалоги;
- багаторазове механічне перечитування:
  - ланцюжком

- у парах
- скоромовкою
- «буксир»
- «канон»
- «ну, постривай!»
- «сонечком»
- «дощиком»

3. Закріплення отриманих знань

- читання в особах;
- виділення і перечитування найголовнішого в тексті;
- характеристика героїв;
- визначення частини, яка виражає головну думку тексту;
- поділ тексту на смислові частини.

Керуючись цими стратегіями на уроці, ми зможемо забезпечити умови для повноцінного *розвитку особистості*, формування в неї *творчого критичного мислення*.

V. **Форми роботи технології розвитку критичного мислення.**

5.1 *Принцип диференціації та індивідуалізації навчання.*

У роботі необхідно дотримуватись **принципів диференціації та індивідуалізації навчання**. На моє переконання позитивних результатів у втіленні ідеї гуманізації навчання і виховання на основі особистісно-зорієнтованого підходу можна досягти лише за наступних умов:

- застосування інновацій у навчально-виховному процесі;
- психолого-педагогічний моніторинг з метою вивчення інтересів, стану здоров'я дітей;
- індивідуальний вибір об'єму розумового і фізичного навантаження;
- комплексне використання індивідуальних і групових форм впливу на особистість.

Щоб виховати навички спілкування та співробітництва, навчити маленького школяра вчитися, вчитель має докорінно змінити зміст своєї діяльності. Тепер головне завдання не «донести», «пояснити» і «показати» учням. А організувати спільний пошук розв'язання завдання, яке постало перед ними. Нові умови навчання потребують вміння вислухати всіх бажаючих з кожного питання, не відкидаючи жодної відповіді, стати на позицію кожного учня, щоб зрозуміти логіку його міркування й знайти вихід з постійно мінливої навчальної ситуації, аналізувати відповіді, пропозиції дітей і непомітно вести їх до вирішення проблем.

Навчання не може існувати без постійного навчального спілкування, при якому учень, зрозумівши, чого він не знає, не вміє робити, сам починає активно діяти, включаючи в цей процес учителя як більш досвідченого партнера. Думка учителя при цьому сприймається дітьми як одна з можливих точок зору, яку треба співвідносити з власною і думками інших учнів. Необхідність такого спілкування випливає з природи пошукової дослідницької діяльності, за якої пошук істини поодинокі неможливі, необхідний колективний пошук, який супроводжується постійним обміном думками.

5.2 Групова робота -найрезультативніший шлях оволодіння знаннями.

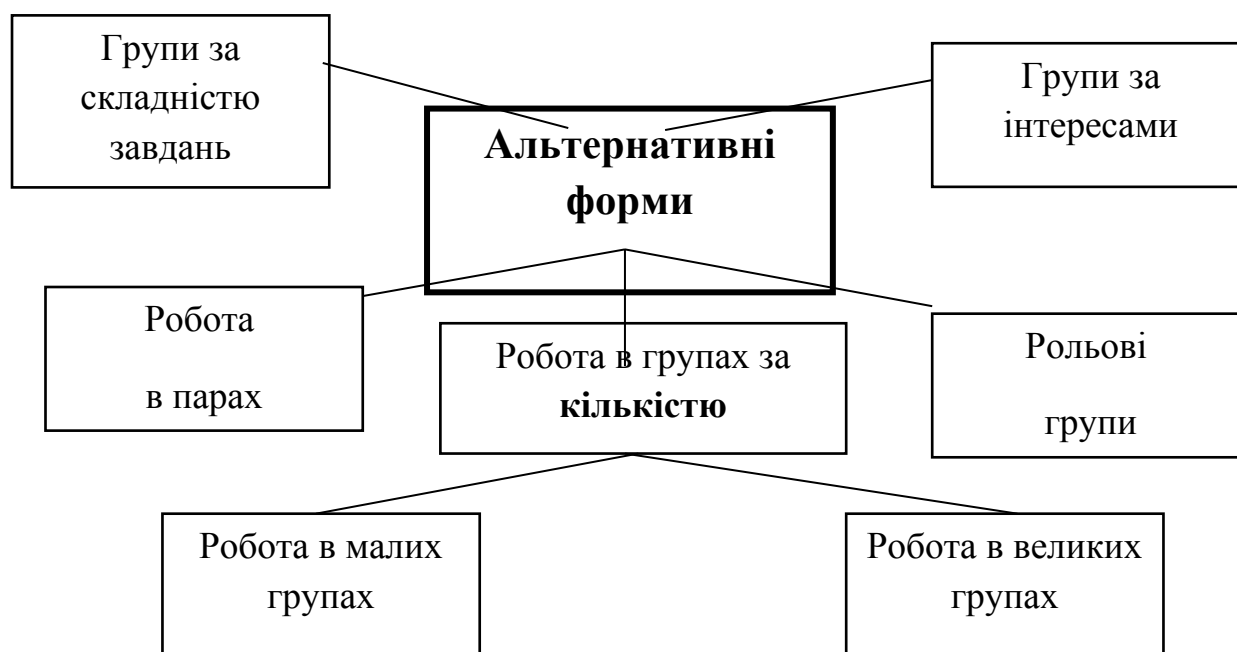
Групова робота на уроці — це форма організації навчання на основі співробітництва зі спільною навчальною метою і чітко розподіленими завданнями для кожного.

Особливий акцент програма ЧПКМ робить на організації групової роботи. Чому? Та саме тому, що групова робота має значні переваги. На відміну від лекції, де переважає монологічна мова педагога, і від самостійної роботи учнів, де доводиться опиратись на сформовані в них мотиви до осмисленого навчання, на заняттях з використанням групової форми роботи відбувається копітка робота невеликих груп і викладача з відпрацювання конкретних умінь і навичок у режимі діалогу. Невеликі групи дозволяють учителю бачити кожного у процесі практичної діяльності, сприяють виникненню стійких зв'язків між усіма присутніми, стимулюють процеси глибокого осмислення діяльності, полегшують діагностику результативності процесу. Групова діяльність - це спільна діяльність учителя й учнів, що дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги та співпраці.

Як вид навчальної діяльності школярів групова діяльність багатофункціональна. У груповій навчальній діяльності учні показують більш високі результати засвоєння знань, ніж під час фронтальної роботи. Групова форма роботи сприяє організації більш ритмічної діяльності кожного учня. Також формуються колективізм, моральні, гуманні якості особистості.

Групова навчальна діяльність виконує й організаційну функцію. А полягає вона в тому, що учні вчаться розподіляти обов'язки, спілкуватись один з одним, розв'язують конфлікти, що виникають у спільній діяльності. У груповій роботі дитина бере на себе функції вчителя та виконує дорослі види діяльності.

Різноманітні форми групової роботи.

Отже, групова форма навчальної діяльності має ряд значних переваг:

- за однаковий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший;
- висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- формується вміння співпрацювати;
- формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між дітьми;
- розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

VI. Значення та умови формування розвитку критичного мислення.

Критичне мислення – це процес, під час якого людина може охарактеризувати явище або предмет, виразити своє ставлення до нього шляхом полеміки або аргументації власної думки, знайти вихід з будь-якої ситуації.

Критичне мислення – це вміння активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різносторонньо аналізувати інформацію, мати особисту, незалежну думку та вміти коректно її відстоювати, уміти застосовувати здобуті знання на практиці.

Критичне мислення – це процес, який найчастіше починається з постановки проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації, закінчується прийняттям рішення щодо розв'язання поставленої проблеми.

Методична система ЧПКМ дає вчителю можливість:

- Активізувати мислення.
- Формувати цілі навчання.
- Залучити учнів до плідного обговорення.
- Мотивувати навчання учнів.
- Активно залучити учнів до навчального процесу.
- Стимулювати зміни.
- Стимулювати міркування про здійснену роботу.
- Розкрити різні точки зору.
- Допомогати учням ставити власні запитання.
- Заохочувати самовираження.
- Забезпечити обробку інформації.
- Заохочувати прояви критичного мислення.

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що критичне мислення - це мислення самостійне. Воно носить індивідуальний характер. Кожен формує свої власні ідеї та переконання, причому має повне право прийняти ідею іншої людини, якщо її аргументація буде вагомішою.

По-друге, інформація є відправним, а не кінцевим пунктом критичного мислення. Головним є процес здобуття знань.

По-третє, критичне мислення починається з постановки запитань та усвідомлення проблем, які потрібно вирішити. На думку Дьюї, «лише борючись із конкретною проблемою, відшукуючи власний вихід зі складної ситуації, учень дійсно думає». А бразильський педагог Пауло Фрейре вважає, що лише постановка та вирішення проблем здатні звільнити учнів від пригноблення особистості.

По-четверте, критичне мислення прагне до переконливої аргументації (докази, контраргументи, признання інших точок зору тощо).

По-п'яте, критичне мислення - це мислення соціальне. Кожна думка перевіряється й обґрунтовується, коли нею діляться з іншими. Саме через це у програмі ЧПКМ застосовуються різні види парної та групової роботи, використовуються дебати, дискусії, різноманітні види публікацій письмових робіт.

Креативне навчання сприяє створенню умов, атмосфери, в якій пробуджується творчість. Створити творчу дитину — це і є завдання уроків розвитку критичного мислення. У креативному навчанні не використовують порівняння дітей між собою, а звертаються до порівняння тебе (вчорашнього) з тобою (сьогоднішнім).

Критичне мислення починається з питань й з'ясування проблем, які треба вирішити. Складність навчання критичному мисленню полягає в тому, щоб допомогти учням роздивитися безкінечну різноманітність оточуючих нас проблем. «Лише коли б'єшся з конкретною проблемою, відшукує власний вихід із складної ситуації, учень дійсно мислить».

Важливою педагогічною умовою формування критичного мислення учнів є створення зацікавленості і доброзичливої співпраці на уроці, активне залучення до парної і групової роботи. Вже починаючи з дитячих років дитину треба привчати формулювати свої думки, оціночні судження, переконання, незалежно від інших. Тобто, мислення може бути критичним тільки тоді, коли воно має індивідуальний характер. Для розвитку позитивної самооцінки дитини молодшого шкільного віку надзвичайно важливим є відчуття, що вона в результаті самостійного пошуку прийшла до висновку, який приближається як вірний і іншими членами колективу, і вчителем.

Реформування вітчизняної освіти через орієнтацію на технологію розвитку критичного мислення є одним із шляхів входження України до світового освітнього простору.

Ця технологія дозволяє одночасно і більш ефективно формувати в учнів низку ключових компетентностей. Перш за все — «уміння вчитись», тобто вміння самостійно здобувати знання у будь-якому вимірі «простору навчання». Вони вчаться організовувати свою роботу з розв'язання актуальних проблем і досягнення потрібного результату, набувають навичок самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення. Співпраця учнів між собою та з учителем сприяє формуванню соціальної компетентності демократичної природи. Учні навчаються спільно визначати проблеми і мету діяльності, ефективно співпрацювати, бути ініціативними і відповідальними за прийняття рішень, обґрунтовано долати суперечки.

Застосування технології розвитку критичного мислення — один із шляхів виховання активної особистості, що може взяти на себе ініціативу і діяти у межах правового поля. Це засіб формування критичного мислення і водночас розвитку творчих здібностей дитини.

Сучасне суспільство змінюється досить швидко, важко прогнозувати навіть найближче майбутнє. Тому неможливо передбачити, які знання можуть знадобитися дитині в її позашкільному житті, а які — ні.

Які б інноваційні технології ми не впроваджували в практику, досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, розвиваючи свої здібності. Він задовольняє пізнавальні потреби. І тут мені допомагають стратегії технології розвитку критичного мислення, оскільки молодші школярі постійно відчують потребу в ігровому спілкуванні. А групова робота для них — це перша можливість виявити себе як особистість, самовиразитись і самоствердитись.

Застосування технології розвитку критичного мислення під час вивчення навчальних дисциплін, як на уроках, так і в позакласній роботі, створює додаткову мотивацію до навчання. Учні добре засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво.

Зазначена технологія стимулює загальну активність учнів, сприяє створенню плідного освітнього середовища, й утвердження системного характеру навчання та самонавчання. За своєю сутністю технологія формування критичного мислення має інноваційний характер: вимагає від учнів застосовувати нові знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал; виробляє вміння діяти і приймати рішення самостійно чи в складі команди та розв'язувати конфлікти; шукати, komponувати і застосовувати нову інформацію з різноманітних джерел, використовуючи сучасні технології для виконання конкретних завдань; розвиває критичне мислення і прагнення до творчості та саморозвитку; формує бажання і здатність самостійно вчитися.

Технологія формування та розвитку критичного мислення є однією з інноваційних педагогічних технологій, що відповідає вимогам Національної доктрини розвитку освіти України щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, увага переноситься на процес набуття школярами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду. Які трансформуються в компетенції.

Системне запровадження цієї технології в школі призводить до того, що усі учні поступово опановують її не тільки як навчальну технологію, вміння самостійно вчитися, критично мислити, але і використовувати свої знання у повсякденному житті. А саме початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення як пріоритетного напрямку виховання особистості сучасної молоді людини.

VII. Висновки

При застосуванні елементів розвитку критичного мислення кожен учень відчуває, що він цікавий як особистість, пробуджується у дітей прагнення до спільної організації шкільного життя, формується здатність довільно регулювати свої дії, обґрунтовувати свою позицію і приймати думку іншого, якщо вона більш обґрунтована. Критичне

мислення допомагає учням усвідомити і набути умінь: - поваги до думок інших; - уміння уважно слухати; - уміння і навички викладати матеріал у формі повідомлення. Робота школярів на уроці в групах чи в парах заохочує до спілкування між дітьми, уважного ставлення один до одного, допомоги. Саме так відбувається пошук співробітництва, співдружності, спільної організації шкільного життя. Реформування вітчизняної освіти через орієнтацію на технологію розвитку критичного мислення є одним із шляхів входження України до світового освітнього простору. Ця технологія дозволяє одночасно і більш ефективно формувати в учнів низку ключових компетентностей. Перш за все — «уміння вчитись», тобто вміння самостійно здобувати знання у будь-якому вимірі «простору навчання». Вони вчаться організувати свою роботу з розв'язання актуальних проблем і досягнення потрібного результату, набувають навичок самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення. Співпраця учнів між собою та з учителем сприяє формуванню соціальної компетентності демократичної природи. Учні навчаються спільно визначати проблеми і мету діяльності, ефективно співпрацювати, бути ініціативними і відповідальними за прийняття рішень, обґрунтовано долати суперечки. Застосування технології розвитку критичного мислення — один із шляхів виховання активної особистості, що може взяти на себе ініціативу і діяти відповідно до чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Ярош Г.О., Седова Н.М. Сучасний урок у початковій школі. – Харків: Основа, 2004. – С. 5–11.
  2. Телячук В.П., Лесіна О.В. Інноваційні технології в початковій школі. – Харків: Основа, 2007. – С.24-36.
  3. Кірпиота Н. Емпіричні й теоретичні методи навчання як засіб розвитку критичного мислення// Рідна школа. – 2001. - №4.
  4. Лабенко О. Розвиток критичного мислення в середніх загальноосвітніх закладах// Рідна школа. – 2001. - №4.
  5. Марецька Н. Компетенція чи компетентність: що ми формуємо у молодших школярів// Початкова школа. – 2007. - №9.
  6. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Харків: Основа, 2003. – С.5-8.
  7. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П. Критичне мислення. Як цього навчати.-
7. Використання сайтів
http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/32/part_2/7.pdf
<https://naurok.com.ua/metodichna-robota-rozvitok-kritichnogo-mislennya-na-urokah-literaturnogo-chitannya-v-pochatkovi-y-shkoli-40753.html>

<https://vseosvita.ua/library/vpravi-na-rozvitok-kriticnogo-mislenna-na-urokah-citanna-102541.html>

<https://vseosvita.ua/library/osnovni-prijomi-kriticnogo-mislenna-414199.html>